

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı

Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cahid BALTACI

★

İDARE MÜDÜRÜ

Hüseyin ERDEM

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU

Konya: Ali MARAŞLIGİL

Kayseri: İsmail ELİUZ

İzmir: Ali ARSLAN

Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

İDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

Telf.: 22 46 02 Cağaloğlu — İST.

Haberleşme ve Havale

P.K. 1315 SİRKECİ — İSTANBUL

★

ABONE VE İLÂN

Yıllık 12 sayı 40 TL.

Altı aylık 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere posta ve kurtasiye ücreti eklenir.

Her türlü reklâm ve ilânlar özel tarifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 28

Tarih: 10/2/1973

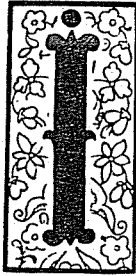
Dizgi — Baskı

İrfan Matbaası — İST.

İlâhiyât

İlâhî Dinlerin Fonksiyonu

Osman CİLACI
Konya Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

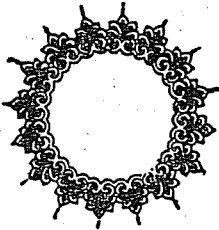

LÂHÎ din sözü, «Allah tarafından vazedilmiş din mânâsına» gelir. Aynı mânâyı «semâvî din», «ed-yân-ı münzele», «hak din» (1), «din-i tevhid», «vahye müstenit din» terkipleri ile de ifade edebiliriz. Bütün bu tâbirlerin dile getirmek istediği gerçek mânâ, tahrife uğramamış, aslî hüviyetlerini muhafaza etmiş Müsevîlik (2) ve Hıristiyanlık (3) hakkında kullanılırdı. Fakat bugün bu terimler ancak İslâm Dini için geçerlidir. Musevîlik ve Hıristiyanlık aslî hüviyetleri ile artık mevcut değildirler. Bu hakikati teslim edenler arasında müsevî ve hıristiyanlar bulunduğu gibi, bu gerçek karşısında ihtida edenler de mevcuttur.

Bütün ilâhî dinler itikat bakımından daima aynı esasları getirmiştir. Değişik gibi gördüğümüz hususlar, fer'i adı altında toplanan ahkâma aittir. Yani bütün semavî dinler, itikâdî hükümler getirmeleri yönünden müşterek bir özellik taşır (4). Hadd-i zâtında tahrif edilmemiş hüviyetiyle Musevilik ve Hıristiyanlık da, Müslümanlığın telkin etmek istediği hakikatleri talim etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) in tebliğ ettiği din olan İslâm ise, dinlerin bir sonu ve tamamlayıcısıdır. Artık İslâm'dan sonra bir din gelmeyecektir; gelmesine de lüzum kalmamıştır (5).

Semâvî dinlerin vâzî'i bizzat Allah'tır. Peygamberler ise din tebliğcisidirler; onlar Allah'tan telâkki ettikleri emir ve yasakları insanlara bildirmekle vazifelidirler.

İlâhî dinlerin, bir nebî, rasul tarafından tebliğ edilmiş olmaları, Allah'a iman esasını getirmeleri, kıyameti ve buna iman etmeyi emretmeleri, ilâhî bir kitaba dayanmaları, iyi bir ictimâî cemiyetin te'sisini gaye edinmeleri, meleklerle imanı emretmeleri, yalnız Allah'a ibadet etmeyi bildirmeleri, te'sisini hedef aldıkları cemiyette adalet, kardeşlik ve müsavaat duy-

gularını kuvvetlendirmek v.b. hususlarda müşterek bir görüş içinde bulunmaları ve bunların her semâvî dinde mümeyyiz birer vasıf olduğunu da kaydetmeliyiz.

Semâvî dinlerin mahiyetlerini ve başlıca özelliklerini ana hatlarıyla tesbit ettikten sonra; fonksiyonlarının ne olduğunu açıklayabiliriz.

Önce «din» in birkaç tarifini verelim:

«Din, akıl sahiplerini, Hz. Muhammed (s.a.v.) in nezdinde getirdiği şeyleri kabule çağırın ilâhî bir kanundur» (Seyyid Şerif).

«Din, öyle bir hassa-i idraktır ki muhtelif isimler ve şekiller altında insan onunla mutlak nâmütenâhîyi his ve fehm eder. Bu hassa olmasaydı, yani insanların fitratında böyle bir istidat bulunmasaydı din meçhul ve gayr-ı mümkün kalırdı» (Şehbenderzâde Filibeli A. Hilmi, Tarih-i İslâm).

«Din, zevî'î ukûlu hüsn-ü ihtiyarî ile bizzat hayırlara sevmeden bir va'z-ı ilâhîdir» (M. Hamdi Yazır).

«Din, aczini, kudretsizliğini duyan ruhların en yüksek bir kudret ile münasebet ve ilgi kurmalarıdır» (Auguste Sabatier).

«Din, ruhun öyle bir kuvvetidir ki insana havas ve akıldan müstakil olarak muhtelif isimler ve muhtelif remizlerle nâmütenâhîyi idrak istidadını verir» (Max Müller).

«Din, insanın bütün vazifelerinde ilâhî emrin bilinmesi ve tanınmasıdır» (Kant).

Bu târifleri daha da çoğaltmak ve ayrıca kelimenin etimolojisi üzerinde durarak açıklamalar yapmak mümkündür; fakat bu husus konunun işlenişi ve mevzu ile alâkası cihetinden tâlî bir durum arz etmektedir.

İnsan yaratılışı icabı maddî ve rûhî bir bünyeye sahiptir ve bu iki varlığını idame ettirebilmek için kendilerine has gıdalarını temin etmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh ruh cihetinden olan ihtiyaçlarını din temin edecektir. Din, bir ihtiyaç olarak her asırda, her ülkede daima aranılan bir müesese olmuştur (6). İmin başdöndürücü bir hızla terakkîsi, teknik imkânların ve buluşların her geçen gün büyük bir hamle kaydettiği asrımızda bile; dine olan ihtiyaç o nisbette artmıştır:

1) Ruh ve sinir hastalıkları en iyi şekilde ancak dînî telkinlerle tedavî edilebilmektedir. Bu husus tecrübelerle sabit olmuştur (7).

2) Mânevî hayatını ihmal eden kimseler devamlı bir huzursuzluk ve dengesizlik hissederler. Böyle bir huzursuzluğa düşen insan şüpheli olur. Şüphe ve evhamdan kurtulmak ise ancak rûhî ihtiyaçların tatmin edildiği dine bağlanmakla mümkündür.

3) Ahlâkî olgunluk ve ahlâkî fazilet hasletleri ancak din duygusu sayesinde gelişebilir. Beşerî münasebetlerde ahlâkî olgunluk ve faziletin önemi ise izahtan vâbestedir.

4) Din, fertleri birleştirici (8) bir hüviyete sahiptir. Hiç bir sistem veya felsefî doktrin din kadar toplayıcı, birleştirici ve müntesiplerini doğruluk ve fazilet sahibi kılamaz. Çünkü

indî, ferdî ve enfüsî olmaktan kurtulamadığı için bu sistemler, günün birinde silinip gitmekten ve târihî bir hâtıra olmaktan öteye geçemez.

5) Din, bir disiplin olarak fert ve cemiyet hayatını düzenleyen, kitleleri kardeşlik duyguları içinde yaşamaya sevkeden bir müessesedir (9). H. Kâzım Kadri (şeyh Muhsin-i Fânî) dinde gayenin, «ta'zim-i ulûhiyet ve tehzib-i nefis olduğunu, ibadetten maksadın da bu olduğunu» kaydetmektedir (10).

Bugün modern dünyada da kat'i olarak anlaşılmıştır ki, din duygusu insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Uzun seneler din duygusuna sırt çevirmiş insanlar bile; huzursuzluklarını gidermek için yine dine dönmek mecburiyetinde kalmışlardır (11).

Din, insan için bu derece vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak hissedildikten sonra; ilâhî dinlerin bu ihtiyacı karşılamadaki rollerinin araştırılması kendiliğinden önem kazanır.

İlâhî dinler, zaman zaman, Allah'ın, peygamberleri vasıtasıyla insanları ıslah ve doğru yola iletmek için gönderdiği nizamlardır. Semâvî dinler içinde muayyen bir kavme hitap edenleri bulunduğu gibi; bütün insanlığa şâmil olanı da vardır (12). Gerek kısmî, gerek umûmî olsun, ilâhî dinlerin; insan oğluna tevcih ettiği davetler, daima onun bir takım mükellefiyetlerle karşı karşıya bulunduğu ve yaptığı her şeyden mükâfat veya mücâzât göreceği esasına dayanır. İşte bu açıdan baktığımız zaman, ilâhî dinlerin müşterek bir özellik taşıdıklarını görürüz. O da ferdin ıslahı, iyi bir insan olarak yaşaması, dolayısıyla cemiyetin de huzur ve sükuna kavuşmasıdır.

Semâvî dinlerin, bu gerçekleştirmek istedikleri huzur ne dereceye kadar tahakkuk etmiştir; daha açık bir ifade ile gerçekleşmesi arzu edilen huzurun ölçüsü nedir, ne olmalıdır? Bu ve buna benzer hususlar belki münakaşa mevzuu edilebilir; her din ve meslek mensubu bu konularda ayrı ayrı kanaatler serdedebilir; ama asgarî müşterek denen hususlarda birleşmek mümkündür. İşte semâvî dinleri bu açıdan ele alırsak bundan çok daha fazlasını tahakkuk ettirmiş olduklarını görürüz.

İçinde yaşadığımız asrın bir nev'i özelliği gibi görünen dinsizlik; aşağı yukarı iki asır önce makina kudretiyle kazandığı geçici galibiyetini, uzun ömürlü kılamayacağını daha şimdiden görmektedir. Çünkü günümüzde eski muannit dinsiz tipleri bulunsa bile, onların yalanlarını kabul edecek saf insanların bulunmaması gerekir.

İlâhî dinlerin dışındaki sistemlerden medet umma gafletine düşenler veya böyle bir cereyanın bizzat mürevviçleri bulunanlardan, tuttıkları yolun sakim olduğunu görmeye başlayanlar yok değildir. Bu durum karşısında, aslî hüviyetlerini yitirmiş olan Musevilik ve Hristiyanlık; insanlığın arzu ettiği iç huzurunu elbette ki temin edemeyecektir. Her geçen

gün, çeşitli vesilelerle ihtida edenlerin artması, bu iddiayı te'yit eder (13).

Netice olarak ilâhî dinler içinde va'z olduğu gibi kalan tek din, İslâm dini'dir. Semâvî dinler içinde kıyamete kadar fonksiyonunu sürdürebilecek din de yine İslâm Dini'dir. Çünkü asrın ve ihtiyaçların değişmesi nisbetinde ferdin ve cemiyyetin karşılaşacağı müşkülleri çözecek hal çarelerini beraberinde getiren yegâne din islâmiyettir.

(1) «Din-i hak, hakkın dini, bütün insanlığın hukukunu tekeffül eden, Hak Taâla'dan başkasına ibadeti kabul etmeyen din-i islâmdır» (M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1935, VI, 4439).

(2) Hz. Musa (a.s.) ya izafetle bu ismi almıştır. Yahudilere nisbet edilmek suretiyle Yahudilik de denir.

(3) «Hrist kelimesi Yunanca Khristianos kelimesinden gelir. Chretien (Hıristiyan) kelimesi de aynı köktendir.» (M. Nihat Özön, Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü, İst., 1962).

(4) el-Mî'minun, 52. âyeti bu hususa işaret etmektedir. «Dinin esas-ı akâid de, şeriatlerinin asıllarında birdir. Bütün peygamberler değişmeyen asıllarda iema halinde birleşmişlerdir. O asıllar Allah'a, meleklerle, kitaplara, âhiret gününe, kaza ve kadere iman etmek gibi esaslardır. Şeriatler ise o esaslara fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî esaslardır. Şeriatler ise o esasların fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî hükümleri muhtevidir (Huccetü'l-lâhu'l-Bâliğâ)» (H. Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, İst., 1965, II, 620).

(5) «... bugün sizin dininizi kemâle erdirdim; üzerimizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak müslümanlığı (verip ondan) hoşnud oldum...» el-Mâide, 3. âyeti ile bu hakikat açık bir şekilde ifade edilmektedir.

(6) İkinci cihan savaşında mağlubiyet emarelerini görünce din tanımayan Sovyet Rusya bile, askerinin mâneviyatını takviye için cepheye din adamı göndermek mecburiyetinde kalmıştır.

(7) «Fransa'da Lourdes şehrinde dua ve telkin yolu ile rûhî hastalıklar yanında birçok uzvî hastalıklar da tedâvî edilmektedir.» (Dr. Alexis Carrel, Dua, (ter. M. Alper Yüceyürek), İst., 1961, s. 31).

(8) «Hepiniz toptan sınıksız Allah'ın ipine sarılm. Parçalayıp ayrılmayın...» Âl-i İmran, 103. âyeti bu hususa işaret eder. Bu âyetteki «Allah'ın ipine sarılm» dan kastedilen mânâ, «Kur'an-ı Kerim'e, İslâm Dinine, Allah için ihlâsa, Allah'ın emrine, Allah'a itaata» dir. (Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, I, 100).

(9) Kur'an-ı Kerim'de, dinin gâyesinin Allah'ı ululamak ve nefsi tehzib olduğu çeşitli vesilelerle birçok âyetlerde açıklanmıştır: el-Bakara, 151, 243; Âl-i İmrân, 164-165; en-Nisa, 147; el-Ankebut, 45; el-Hac, 38, 77; el-Meâric, 19-22; el-Cum'a, 2; eş-Şems, 9-10; en-Nâziât, 18-19, 40-41; er-Ra'd, 28; el-Âraf, 33; el-En'âm, 120, 151; en-Nahl, 18, 30; Sebe', 13; ed-Dehr, 3; en-Nemi, 40; İbrahim, 7; Yûsûf, 40, 87; en-Nûr, 19; ez-Zümer, 26.

(10) Yirminci Asırda İslâmiyet, İst., 1339 h, s. 71.

(11) Henry Lank, Dine Dönüş (ter. Ö. Rıza Doğrul), İst., 1949. Bu kitapta dinin insan şahsiyetini ne derece etkilediği ve dinden uzak kalan fertlerin perişanlıkları anlatılmaktadır.

(12) Müslümanlık. el-Bakara, 119; en-Nisa, 79; el-Isra, 105; el-Enbiya, 107; Sebe', 28; Fâtır, 24. ve benzeri âyetlerde, Hz. Muhammed (s.a.v.) e hitaben ilâhî rahmetin müjdecisi ve gerçek korkutucu olduğu, insanlara peygamber ve âlemlere rahmet olarak gönderildiği, bütün insanların peygamberi olarak ba'solunduğu, fakat insanlardan çoğunun bunu bilmediği v.s. gibi hususlara işaret edilmektedir.

(13) «İhtidalar Açısından İslâm Dininin Üstünlüğü» adlı makalemizde bu husus incelenmiştir. (Diyanet Dergisi, Mart-Nisan, 1970), sy. 94-95).